

ژياننامه

تییژتیپه پرتیرین و خوشتیرین کاتی ژیانم کاتی مندالیم بوو که به داخه وه ته وهنده زوو رویشته که ته توانم بلیم هیچم لیّ حالی نه بوو، به لّام بیره وه ریبه کانیسی هه ر خوشه.

مندالیکۆ زۆر خه یالّاتی و ریبه ر بووم. مندالانی خزم و کهس و دراوسیمان به چیرۆکه خه یالییه کانم و تهو په یکه رانه ی که له قوره سووره سازم ده کرد و ده مکردن به ته کته ری شانۆی چیرۆکه کانم، وه ها هیمن ده بوونه وه که به ناسمانی خه یالدا هه لده فرین. به چهند بووکی بچووک و چهند لیگۆ داستانیکی خوشم دروست ده کرد و چیرۆکه کانیشم به رده وام عاشقی تییدا بوو. وه ک بلّیتی هه ر له مندالییه وه عاشق بووم. هه ر چهند قهت تهو عه شقه راسته قینه م له ژیانمدا نه دۆزیه وه.

دایکم توانای وینه کیشان و نووسینی بوو. به لّام بهو هه موو هه سته یه وه یه کیکه لهو ژنه کوردانه ی که کراوه به فیدای باوکسالاری و براسالاری. دایکم به هو ی دهرس خویندنی خالم ده کړی به بناوانی خالم له سه قز و له درپژه دان به خویندنه که ی خو ی بیّ به ش ده کړی.

تا پۆلی پینجی سه ره تایی تهو کاته ی خویندوه و ئیستاش به خویندنه وه و نووسینی دوو زمانی کوردی و فارسی شاره زایه و قورئانیسی له به ره. دایکم ده لّیّ تهو کاته ی سکی به من بووه، چیرۆکی ژنیکی خویندۆته وه که دوو گیان بووه و هه زی کردوه ته گه ر کچی بیّ ناوی بنی روئیا و ته گه ر کوری بیّ ناوی بنی ئومید. ژنی تهو چیرۆکه ده مرئ و منداله که ی نابینی. ته م چیرۆکه له دلّی دایکم ته سه ر ده کات و بریار ده دات ته گه ر من کچ بم ناوم روئیا بیّ و ناویشم ده نیّ «روئیا».

پیشمه رگه یه کی دیرین له دۆستانی باوکیشم ناوی منی ناوه «تریفه». بۆیه من هه میشه ناوی تریفه م پیّ خو شه.

باوکم لیسانسی یاسایه (حقوق قضایی) که له زانکۆی تاران خویندوه یه تی. ده ورانی خویندکاری باوکم له زانکۆی تاران خوشتیرین ده ورانی ژیانی مندالییه و غه یری ته وه ی نه بیّ که چهند جار که باوکم له بزووتنه وه ی خویندکاری تهو کاته چالاک بوو و ساواک گرتی، من به رده وام له پشت ده رگای ماله که مان له تاران ده گریام و چاوه پروانی هاتنه وه ی باوکم بووم. هیشتاش تهو کاته م له بیره که دوای چهند سه عات چاوه پروانی له بهر هه تاودا دایکم توانی باوکم له زیندانیک بدۆزیتته وه و من و خوشکه که می برده بهر ماشینی ره یس زیندان و پاراپه وه که ئیجازه بدات باوکم بینین. باوکم زۆری لیډرا بوو، زۆر ئالۆز بوو. شوکر دوای چهند روژ ئازاد کرا. به لّام ساواک باوکمی رهت کرده وه و نه یه یشت ببیته قازی و ناچار باوکم بهو پروانمه یه ش که بووی بوو به مامۆستای ده بیرستان و ئیمه گه راینه وه شاری بانه.

ئەو ھېشەم بە روونی لە بېرە كە رۆژيک باوكم منى برده زانكوۆ تاران و ئەو ئى نىشان دام. لە قاتى سىيەمى دانشكە دەى پزىشكى پىيى وتم: روئيا چكۆلە كەم حەز ئە كەم رۆژيک لە دانشگا دەرس بخوئىنى و ببىت بە دوكتۆر.

دايك و باوكم بە تايبەت باوكم لە ژيانى مندا رۆلئىكى زۆر گرنگيان بووه. باوكم نەك تەنيا باوك، بەلكو باشتريىن دۆست و راوئىژكارى ژيانم بووه. قەت منى وەك كچئىك كە دەبئى كە متر لە كورپ بئى سەير نە كرد. ئەو ھى بۆ براكانمى دە كرد بۆ منىشى دە كرد. لەو كاتەدا ھىچ كورپىك لە بانە دووچەرخەى نە بوو، منى كچ بە دووچەرخە كەم لە گەل دوو كورپى سنەبى كە دووچەرخەيان بوو كئبەركئىم دە كرد و بەردەوام لەوانم دە برده ھە. من وا بار ھاتبووم كە وەك مرۆقئىك باوكم بە خۆم بئىت و خۆم بە كە متر لە كوران نەزانم. (ھەلبەت دوايى كۆمەلگا زۆر بە تالى لئى حالى كردم كە لە نەرىتە جىھانە سىيەمىيە كان كچ و كورپ جىاوازن، ھەر چەند من تا ئىمىرۆش ھەر تەسلىم نە بووم)

باوكم لە گەل خۆى دەبىردم بۆ باخ و رەز و كئو. ئازا بووم و بە شاخە بەرزە كاندا ھەل دە گەرام. لە نئو بەردە گەورە كانى رەزە كە مان لە پئىدەشتى كئوى ئار بە باى بانە كە وئىلئىكى بەردىنە بوو كە تەنيا يەك كەسى تئىدا جى دە بوو. ھەرچى دە گەيشتمە ئەوئى لە پەنجەرە كە يەو ھە خۆر ئاوام لە پشت سلماى بە گى بانە سەير دە كرد و ھەستم دە كرد شازادە يە كى كوردم.

من و باوكم عاشقى دەنگى ئا و لە نئو رووبار و جۆگە لە كاندا بووئىن كە بە تايبەت لە دوايىە كانى مانگى رەشەمئى كە زستان روو لە تەواو بوون بوو، ئەو رووبارانە لە تەوانە ھى بە فرە كان پئىك دە ھاتن. عاشقى دەنگى قريۆكە كان بووئىن لە ئىوارانى گۆمە كاندا. عاشقى بۆنى باران كە لە كاگل و خاكى دەدا و عاشقى ئەو پونگە يە بووئىن كە لە لای كانى سەوز دە بوون و بە ھئلكە و رۆنە كەرەو ھە مان خواردن و... ھتد.

باوكى عەزىزم ھەر چەشنە توانايىە كى لە مندا بەدى كرايە زوو ئامراز و پئوىستە كانى بۆ فەراھەم دە كرد. بۆ نمونە لە وئىنە كئىشان و پەيكەرسازى و يارمەتى بۆ نووسىن. لە كاتى دەرس خوئىندن بەردەوام خوئىندكارى پلەى يە كە مى پۆل بووم و دە رسم زۆر باش بوو.

بىرە ھەرييەك كە قەد لە بىرم ناچئى ئەو ھىە كە بۆ خەلاتى باش دەرس خوئىندن، گروپئىك لە خوئىندكارە كانى بانەيان برده شارى سەرسەوزى رامسەر. ئەو كاتە ھئىشتا دەورەى شا بوو. ھەموو خۆشيان لئى گوزەرا. بەلام من لەو ھەموو خۆشى و شادىەدا شتئىك زۆر ئازارى دەدام و لە خوام بوو زوو بگەرپئىنە ھە كوردستان. ئەو ھەش نىگای تال و پەر لە كە مئىنى خوئىندكارە فارسە كان لە سەر كور دە كان بوو. وەك بئئى ئەو كوردستانە كە لە سەر كراسە كان نووسرا بوو ماناى كۆيلە بئىت. ئئىستاش كە داكى دوو مندالئم بە بىر كورنە ھى ئەو نىگايە لە سەر كورد نارەحەتم.

بە داخەو ھە كاتى مندالئم تەواو نە بوو كە راپەرپئىنى ئئىران و شەر و كئىشە كانى ھاتە گۆرئى. لە رۆژى ۲۲ى رئىبەندان كە راپەرپئىنى ئئىران سەر كەوت خەلئىكى بانە لە مەيدانى شار ھەل دە پەرپئىن. تەنيا

کەسێ کە زۆر خەمبار بوو دایەگەورەم بوو. بە خەمیکی قوول کە لە چاوەکانیدا دەبیندرا وتی: هەلپەرن، جارێ نازانن چیتان بە سەر دێ. دایەگەورەم لە کاتی شەری ئێران و عێراق بە ئاوارەیی لە دێهاتێک لە ئەسەری سەکتە کۆچی دوایی کرد.

تەواوی کاتی لاویی من بە شەڕ و هەلات هەلات و کێشەکانی دوای شەڕ گوزەرا. لە جەوانی هیچم لێ حالی نەبوو. بە داخەووە فریای عەشقیش نەکەوتم. جەوانیم بە راستی سووتا.

لە ساڵەکانی ۱۳۵۹-۱۳۵۷ی هەتاوی کە شەری ناوخی ئێران و کوردەکان بوو ئاوارەیی دێهاتەکان بووین. زۆر زوو لە گەڵ تەقەمەنی و چەک و ئاگر و گوللە ناشنا بووین. چەندین جار مەرگمان بە چاوی خۆمان دی. کە شارەکان کەوتەووە دەست سیستەم، لە بیرمە یەک ساڵ خۆیندەنەکیان لە بانە بۆ حیساب نەکردین و وتیان بۆ ئەوەی لە کاتی پێشمەرگەدا ئەو پۆلە خۆیندراوە، دەبێ دیسان سەر لە نوێ بخۆیندرێتەووە. پارانەووەش ئەسەری نەبوو و هەموومانیان رەت کردەووە. بەراستی نازانم لە تالی ئەو کاتانە چی وەگێڕم. دەرس خۆیندن لە ژێر سیبەری کۆلتورێکی ئایینی تیژ کە دايم بە شک و گومان سەیرت دەکات و دەیهوێت میشتکت لە جیاتی علووم و هەندەسە و حیساب و ئەدەبیات، پڕ کات لە مەسەلە و ئەحکامی مەزەهەبی، دیارە ئاسان نییە. ئەویش لە کاتی کە منداڵێک دەیهوێت تازە گەورە بیت و خۆی وەدۆزی. بە هەر حال هەولەکانی خاھەرزهینهبی ئوموری پەرورەشی لە سەر میشتکی بڕیک ئەسەری کرد و ئەوانەش بە بێ هیچ زەحمەتێک بۆ دەرس خۆیندن لە ئەزمونی تەربیەت موعەلیم قبوول کران و ئیمڕۆکە...

میشتکی منیان بۆ نەشۆردرا، هەر بۆیەش من کە شاگرد یە کەم بووم بۆ تەربیەت موعەلیم قبوول نەکرام! لە دانشگاش تەئییید نەکرام و بە مەرجی (تەهەد) ئیمزای بەلگەیهەک کە من لە کاتی خۆیندکاریدا هیچ چەشنە هەلەس و کەوتی سیاسی کۆمەلایەتی ناکەم و تەنیا خەریکی دەرس خۆیندن دەبم، لە زانکۆ قبوول کرام.

کاتی دیپلۆم گرتنم کەوتە گەرماگەرمی شەری ئێران و عێراق. زۆر لە هاوکلاسهکانم کوزران. خۆیندنگەکان داخراوون و ئیمە ئاوارەیی دێهاتەکان بووین. حەقدە کەس لە ژوورێکی سێ لە چواردا لە دێهاتێک دەژیاین و لە ترسی بۆردومانی کیمیایی زالەترەک ببووین. جوان لە بیرمە لە حەوشی ئەو ماله دێهاتییه کە دەرسم دەخویند، گشتیان گالتەیان پێ دەکردم. بۆ کچیکی وەک من ژیان لەو هەل و مەرجەدا یان کوزران بوو یان پرووکان. بەلام من خۆم بە لاپەرەکانی کتیبە دەرسییهکانمەووە و هیوای داها توویەکی بۆ شەڕ سەرگەرم دەکرد.

مانگیک پێش لە ئەزمونی دیپلۆم، ئەوەی قوتابییه کۆیان کردینهووە و بردیانین بۆ شاری سنه و لە هۆلێکدا دوور لە بنەماله و لە ژێر چاودێری خاھەرزهینهبیەک رایانگرتین. خاھەر رهکەت به رهکەت نوێژەکانمانی دەبژارد و بەردەوامیش چارشپۆه رهشهکەي به هەوت ئاو دەشۆرد بۆ ئەوەی ئیمەي سوننی بەرایی ئەو گلاو بووین. من هەر لە داخا نوێژم نەدەکرد. ئاخیشی بۆ زانکۆ بە مەرج

قبوول بووم. دهورانی خویندکاریشم له زانکۆ له گهڵ ئەو خویندکارییه و زانکۆیهی باوكم جیاوازی زۆر بوو. ئەو کاتە کۆمیتەیی چاودێری زانکۆ وەك شوان دايم گۆچانیکی پێ بوو، گۆچانی دەرکردن له زانکۆ. ئەبوابه ئاگامان له خۆمان بوابه كه بێدەنگی بێدەنگ بێن تا دەر نەکرێین. له سەرەتاهه له خابگا، کچه فارسەکان لێم دەرسان و دەیانوت کورد سەر دەبێن! بەلام وردە وردە بوونه رهفیعم و زانیان ئەو بۆچوونه ههلهیه و کورد سەرنابری. من توانیم دوکتۆرای علومی نازمایشگایی وەرگرم و ئاواته که ی باوكم به دی بێنم.

ئەو کاتە ی که مزگیننی دەرچوونم بۆ دەرە ی دوکتۆراکم دا به باوكم، له بیرمه که برا بچکۆله کهم له خهسته خانه بوو، بۆ ئەو ی لهو دێهاته ی که هیشتا بنه ماله ی باوكم لهو ی ئاواوه بوون، چاویکی براکه میان به بهرد کویرکردبوو و باوكم ههرحه ند زۆر خه مبار بوو، به لام که زانی من بۆ دوکتۆرا قبوول بووم دهستی کرد به پیکه نین.

یه کێک له کوره هاوکه لاسییه کانم زۆر دلێ به منه وه بوو، نامه یه کی جوانی بۆم نووسی. من نامه کهم برد و له گهڵ باوكم پیکه وه خویندمانه وه. باوكم وتی له وه دهچی مرۆقیکی باش بی. جارێ رهتی مه که زیاتر بیناسه. له ئاکامدا من به بی هیچ عه شقیک، به لام به عه قل په یمانی هاوسه ریتیم له گه لێ به ست، به و مه رجه ی که ده بی هه ردوو کمان له کوردستان خزمه ت بکه یین، بۆ ئەو ی من کچه کوردم و بۆ کورد دهرس ده خوینم. ئەو کاتە شەری ئێران و عێراق تهواو ببوو.

به داخه وه له و کاتهدا که دوو گیان بووم، برا گه وره کهم له ته مه نی ۲۱ سالییدا له سه ر سنووری ئێران به ده ست پاسدارێکی تورک گولله باران کرا و کوژرا. ئەمه زۆر زه ربه یه کی سه خت بوو. قه د ئەو رۆژه ره شانم له بیر ناچی که به دوو گیانی و گریان له وسه ری ئێرانه وه هاتمه وه کوردستان. ته نانته فریای بینینی مه ییتی برا جوانه مه رگه که شم نه که وتم، تا من گه یشتمه وه، ناشتبیویان. باوكم زۆر شوین دادگایی کردنی ئەو پاسداره کهوت، به لام له ئاکامدا وتیان براکه م له دەرگیری دژ به سوپای پاسداران به شدار بووه و ته قه ی لێ کردوون و له هیلی سوور تیپه ر بووه و ئەو پاسداره ش وه زیفه ی بووه بیکوژی. پاسداره که له لایه ن دادگای نیزامییه وه بی گونا ه ناسرا و له وانه بوو خۆشمان تاوانبار بکرێین. ئیمه خۆمان باش ده زانیین ئەو برایه مان هیچ تاوانێکی نه بوو و بی گونا ه به ده ست ئەو پاسداره کوژرا. دوا ی کوژرانی براکه م، باوكم که بۆ ئەزموونی ده فته رخانه ی ره سمی له بانه قبوول ببوو، له لایه ن سیسته مه وه ته ئیید نه کرا و رییان له کاره که ی باوکیشم گرت. (داخه کانمان دانه و دووان نییه)

کوژرانی براکه م به راستی پشتی دایک و باوكمی چه مانده وه. به هه ر حال من دوا ی تهواو بوونی دهرسه کهم ماوه یه که له سنه له زانکۆ وه ک مامۆستا دهرسم ده دا به خویندکاران. جا وه که یه کهم دوکتۆری نازمایشگا گه رامه وه شاره کهم بانه و یه کهم نازمایشگای ئەهلیم (خه صوصی) دانا که پیشوازییه کی زۆری له لایان خه لکی میه ره بان ی بانه وه لیکرا. به راستی خه لکم خۆش ویست و

خزمه تیانم کرد و خه لکیش زۆر بۆ من باش بوون. ئەوە نە دەی که سەرنجی برێک شوین راکیشرا سەر من و لەو بارودۆخە کەوتنە مەترسی و دەستیان کرد بە نازاردان و زەخت خستنه سەر من.

بە پرپرسی دانشگای علووم پزشکی لە سنهوه هاته بانه و ویستی من بکاته بە پرپرسی خهسته خانەى بانه. بە لām دیسان منیان لەو شوینهوه وهک باوکم تهئید نه کرد.

دیسان بە هاتنی ئوستانداری (پارێزگار) نویی ریفۆرمخواز، ئاغەى رەمە زانزاده بۆ کوردستان و پیوستی ئوستانداری بە ژنیکى چالاک بۆ ئەوهى پۆستی راویژکاری ژنان لەوى بگریته ئەستۆ، من هەلبژێردرام. دیسانهوه تهئید نه کرام و رەتیان کردمهوه. برێک له دۆستانی ریفۆرمخواز هانیان دام بۆ ئەوهى که بيم به یه کهم نوینهرى ژنى کورد له پەرله ماندا. هەلبهت ئەگەر ئەو مەودایەم پى بەرایه پرۆگرامى چاکم لەو کورسیهوه بۆ نه ته وه کهم ده بوو.

بۆ ئەوهى که بزانیان ئایا بۆ ئەم مەبهستهش رەت ده کریم یان تهئید، دۆستان وتیان وهک ئاغەى جه لایزاده یه کهم جار بۆ شۆرای شار خۆم کاندیدا کهم. دیسان بۆ شۆرای شاریش رەت کرام و تهئیدیان نه کردم. له بیرمه ئەو ئاغەى که رەتی کردمهوه ته نانهت نهیده زانی ناوه که شم بنووسی!

بە ههولنه کانی بهرێز «مامه قالهى بههرامى» دوو رۆژ مابوو بۆ ههلبژاردن تهئید کرام به لām فریای ریکلام نه که وتم. بهو حاله هەر خه لک دهنگیان پى دام. له شۆرا ته نیا یهک کارم کرد، ئەوهش که هەر چەند ٦ نه فەر پیاوه کهى ئەندامى شۆرای بانهیان له یهک کردبوو به دۆژمن، من توانیم کۆیان وه کهم و شارهدارى ئەو کاته بگۆرین. (هەر چەند زۆر راسه پێردرا له لایهن شوینگه لیکه وه که کهس نه گۆرین)

هەر لەو هه لومه رجه دا میرده کهم نازمایشگایه کى له شارى سنه کړى و چوو بۆ سنه. منیش بۆ راگرتنى ژيانى هاوبه شم له شۆرا هاتمه دەر و چووم بۆ شارى سنه.

له کاتى ههلبژاردنى نوینهرى پەرله مانى شه شه م له سه قز و بانه وه من یه کهم جار کاندید نه بووم، بۆ ئەوهى تازه کورپه کهم له دایک ببوو. بهرێز کاک خالیدی ته وه کولى به دهنگیکى زۆره وه ههلبژێردرا. به داخه وه مافی پيشیل کرا و لیژنهى چاودیى یاسای بنه رتهى ئیران (شۆرای نگابان) ههلبژاردنه کهى به تال کرد. ههلبژاردنه که دوویات کرایه وه. من و کاک خالید و چەند کهسى تر (١٤ کهس) خۆمان کاندید کرد. کاندیدی ژن ته نیا من بووم، به لām رەت کرامه وه. رەت کرانه وهى من به هۆى خالى یه کهمى بریاری ٢٨ و خالى سییه مى بریاری ٣٠ یاسای ههلبژاردنه کانی ئیران بوو که ده بیته باوه رمه ند نه بوون به ئیسلام و کۆمارى ئیسلامى ئیران و ئەندامه تى یان لایه نگرى حیزبه غهیره قانونییه کان. به لگه ی ئەم رەت بوونه وه لیردها هه یه. من زۆر شوینی که وتم و له ئاکامدا پێیان وتم: خانم خۆت ماندوو مه که، فیکرى تۆ خه ته رناکه. رینگات نادهین بۆ پەرله مان.

دواى رەت بوونه وه م له لایهن لیژنهى چاودیى یاسای بنه رتهى کۆمارى ئیسلامى ئیران له کاره که شم دل سارد بوومه وه. به تابهت که رۆژیک مودیری بیمارستان که زۆر پروانامه ی له من

نزمتر بوو، به فه خریکه وه به منی وت: خانم دوکتور ته گهر تو له لایهن دهسه لاته وه رت کراوی، من شانازیم ته وه یه هاوسه نگره پاسداری شه هید «ب» بووم و ئیستاش ده بینی ره بیسی کهسانی وهك تۆم.

من له و رۆژه وه کارم به جیهیشت و نه چوممه وه بیمارستان و تا ئیستاش هه ر ئازمایشگاکه ی خۆم هه یه و کار بو ده ولت ناکه م.

هان دان و هاتنم بو نیو کی به رکینی سیاسی وهك ژنیکی چالاک ئازار و تۆمه تی زۆری به دواوه بوو. نه یاران زۆر ئازاریان دام، به لام خالیکی زۆر گه وره یشی له ژیاندا بوو. من له و کاته دا به خویندنه وه ی کتیپی ژینۆسایدی میلله تی کورد له نووسینه کانی به پز «دوکتور مارف عومه ر گول» که کاک «بیهزادی خوشحالی»، وه ریگپرابوو به فارسی، شوناسی خۆم وهك کوردیک دۆزییۆه و به راستی ته و کتیبه له رۆحی من نه سه ری کرد. ئینته رنیته و دۆزینه وه ی کورده کان دنیا یه کی تازه ی له من کرده وه. به هۆی ئینته رنیته له گه ل زۆر له رۆشنییرانی کورد ئاشنا بووم. سه فه ریکی له نده نم له لایهن دۆستانی ئینته رنیته م بو جور بوو که بتوانم ژنانی چالاک ی به ریتانیا ببینم.

بانگهیشت و به شداریم له هه وته مین فستیوالی گه لاویژ، وه رزیکی نوی له ژیاندا بوو.

ئیستا له گه ل کاروباری دوکتورییه که م له ئازمایشگا، هاوکات خه ریکی نووسین و چالاک ی له بواری بزوتنه وه ی ژنانم و له گه ل هه فته نامه ی ئاسۆ و بو به پریوه بردنی لاپه ره ی ژنان هاوکاری ده که م. له م دهوره تازه ی هه لبژاردنی په رله مانی هه وته مدا خۆم کاندیدا نه کرد، چونکه دلنیام رت بوونه وه بوته به شیکی سه ره کی له چاره نووسی من له ئیران، که واته خۆم ماندوو نه که م.

ته جره به یه که وهك ژنیکی چالاک به دهستم هیئاوه ته وه یه که هه تا زۆتر چالاک بم دیاره کی شه م زۆر تریش ده بی، به لام ئەم کیشانه نامبه زینی به لکو جه سارت و باوه ر به خۆم زیاتر ده کات و بۆم دهرده خا که من هه م و ئەسه رم هه یه. بۆیه هه ر زیاتر تیده کۆشم و خۆم و بیر و باوه رم به هیتر ده که م. وهك دیکارت ده لی: «**من بیر ده که مه وه، که واته من هه م.**» گه وره ترین ئاواتی ژیانم سه ره که وتنی کورده و بیینی سه ره به خۆی کوردستان و به ئامانج گه یشتنی نه ته وه که مه.